

Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondo struktūrinis galutinių paramos gavėjų vertinimas

Vertinimu buvo siekiama atlikti organizacijų partnerių ir galutinių paramos gavėjų apklausa, išsiaiškinti nepasiturinčių asmenų galimybes naudotis prekybos centrų išduodamomis socialinėmis kortelėmis, įvertinti veiksmų programos efektyvumą bei ieškoti sprendimų, kaip geriau atliepti galutinių paramos gavėjų poreikius.

Kovo-birželio mėnesiais projekto komanda rinko duomenis: atliko organizacijų partnerių (N=53) ir paramos gavėjų (N=1079) apklausa bei 4 tikslinamuosius giluminius interviu su partnerių organizacijų atstovais (viena miesto ir viena rajono savivaldybėje dirbančia organizacija partnere ir „Maisto banko“ bei Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos atstovais). Taip pat buvo atlikti 5 interviu su tikslinės grupės asmenimis pagal skirtingas asmenų kategorijas.

Tinkamumas

Paramos maistu atitikimą tikslinės grupės poreikiams iliustruoja apklausa duomenys. Organizacijos partnerės ir paramos gavėjai teigia, kad EPLSAF parama yra aktuali labiausiai skurstantiems asmenims. 81,12 proc. partnerių organizacijų ir 92,8 proc. paramos gavėjų, gyvenančių tiek mieste, tiek kaime, teigė, kad parama yra naudinga arba labai naudinga tikslinei grupei. Šiuos rezultatus patvirtino ir interviu su paramos gavėjais duomenys, jų metu išgirsti komentarai buvo itin pozityvūs gaunamos paramos atžvilgiu.

Skirtingas visuomenės grupes atstovavę interviu dalyviai teigė, jog gaunama parama turi didelę reikšmę jų gyvenimo kokybei, aprūpina jų namų ūkį būtiniausiais produktais, o kai kuriems padeda sutaupyti dalį gaunamų pajamų ir leidžia už jas įsigyti kitų produktų ar prekių. Kad paramos gavėjų padėtis gavus EPLSAF paramą pagerėjo, rodo ir apklausa duomenys – net 92,6 proc. apklaustųjų teigė, jog jų padėtis pagerėjo arba pagerėjo iš dalies. Tarp kaimiškų vietovių gyventojų šis procentas nežymiai didesnis – 93,7 proc. atsakymų.

Apklausa duomenys rodo, kad tik 5,3 proc. apklaustųjų paramos gavėjų (aktyvumas šiek tiek didesnis mieste – 6 proc.) per pastaruosius metus dalyvavo papildomosios veiklose, o 87,5 proc. atsakiusiųjų teigė, kad minėtų veiklų jiems netrūko. Taigi, EPLSAF teikiama parama funkcionuoja labiau kaip tiesioginė pagalba maistu ir/ar higienos prekėmis skurdą patiriantiems šalies gyventojams, o papildomosios priemonės, nors ir teikiamos beveik visose savivaldybėse, nėra labai populiaros, ne visuomet atitinka to meto paramos gavėjų poreikius. Kartais pačių paramos gavėjų situacija, gyvenimo būdas nesudaro tinkamų sąlygų aktyvesniam įsitraukimui į šias veiklas dėl laiko, motyvacijos stokos. Apibendrinant paramos atitikimą tikslinei grupei – galima teigti, kad EPLSAF veiksmų programa prisideda prie skurdžiausiai gyvenančių asmenų padėties pagerinimo, gana gerai atitinka tikslinės grupės poreikius, padeda kompensuoti nepakankamas pajamas, prisideda prie šeimų prasimaitinimo poreikių, tačiau tai nėra pakankama priemonė siekiant sumažinti skurdą.

Efektyvumas

Tikslinės grupės informavimas apie paramos galimybes yra efektyvus ir pakankamas. Dažniausiai potencialūs paramos gavėjai apie paramos galimybes sužino iš socialinių darbuotojų, seniūnijose dirbančių asmenų, kurie jiems pasiūlo užpildyti prašymą, dažnai su jais bendrauja ir gerai pažįsta. Svarbus informacijos kanalas yra draugų, giminių ar kaimynų žodžiu perduodama informacija. Informaciją apie paramą socialinis darbuotojas dažniau suteikia kaimo vietovių gyventojams nei miesto, o tarp mobiliąja žinute informaciją gaunančių daugiau buvo miesto gyventojų. Taigi,

informacija ypatingai kaimo vietovėse yra perduodama per asmeninį socialinio darbuotojo santykį su paramos gavėju. Pasirinktos priemonės yra tinkamos tikslinei grupei, paramos gavėjų laikomos patogiausiomis, todėl didina paramos prieinamumą.

Prašymo gauti paramą pateikimas atrodo santykinai nesudėtingas ir operatyvus procesas. Tą patvirtina ir paramos gavėjų apklausos duomenys: dauguma gavėjų (94,7 proc.) tvirtino, kad jiems nėra kilę jokių sunkumų gauti EPLSAF paramą. Kita vertus, analizė rodo, kad kai kuriems gyventojams teko laukti kol jų pajamos atitiks kriterijų. Kiti veiksniai, galimai ribojantys efektyvų veiksmų programos įgyvendinimą yra papildomų dokumentų teikimas, tolimas atstumas, psichologinės kliūtys ir stigmatizacijos rizika.

Tikslinės grupės galimybės naujuoju programavimo laikotarpiu naudotis socialinėmis kortelėmis prekybos centruose

Dauguma organizacijų partnerių atstovų (86,8 proc. apklausos dalyvių) ir didžioji dalis paramos gavėjų pozityviai vertino socialinių kortelių EPLSAF paramai skirstyti įvedimo idėją. Anot apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų, įsigyti prekybos centre prekes yra geriau nei gauti paramos davinį, nes parduotuvėje jie galės įsigyti to, ko tuo metu labiausiai reikės (72,6 proc.), sutaupys pirkdami (rinksis prekes su akcijomis) (53,3 proc.), įsigis produktus patogiu metu, o ne tik tada, kai vyksta dalijimas (33,4 proc.). Vis dėlto, dalis paramos gavėjų socialinių kortelių atžvilgiu buvo skeptiški ir matė galimas rizikas: jie neturės galimybės nuvykti iki parduotuvės ir nėra kas jiems galėtų padėti (7,3 proc.), parduotuvėje nusipirks ženkliai mažiau produktų (9,7 proc.), nemokės naudotis socialine kortele (2,1 proc.). Todėl patartina į šias rizikas atkreipti dėmesį iš anksto ir numatyti galimybes užtikrinti visų paramos gavėjų poreikius.

Apibendrinant vertinimo rezultatus teikiamos šios **rekomendacijos**:

1. Siekiant iš esmės spręsti skurdo problemą, būtina daugiau investuoti į darbo užmokesčio didinimo, užimtumo skatinimo (taip pat tarp jaunimo, kurio nedarbas pastaruoju metu išaugo, o papildomosios priemonės kol kas paramos gavėjų užimtumą didina labai vangiai), viešųjų paslaugų prieinamumo didinimo priemones, taip pat į darbo ir šeimos išsipareigojimus padedančius derinti socialinius mechanizmus, skatinti verslą išsipareigoti suteikti darbuotojams priemones, padedančias sėkmingai derinti darbo ir asmeninio (šeimos) gyvenimo išsipareigojimus.
2. Skurdo riziką patiriančių grupių užimtumui didinti tinkamai išnaudoti papildomųjų priemonių, finansuojamų EPLSAF lėšomis, galimybes, papildomai į jas investuoti, siekti jų sinergijos ir papildomumo su kitomis priemonėmis. Papildomosios priemonės, tikslingai nukreiptos į paramos gavėjų užimtumo didinimą ir socialinę įtrauktį, įskaitant sveikatos ir socialinių paslaugų prieinamumą, gali būti puikus startas į nuoseklų socialinį darbą su skurdą patiriančiais žmonėmis siekiant ilgalaikio tikslo – gerinti jų gyvenimo kokybę, gyvenimo būdą, stiprinti motyvaciją įsitraukti į daugiau jiems siūlomų naudingų veiklų. Siekiant užtikrinti siūlomų papildomųjų priemonių atitikimą paramos gavėjų poreikiams bei paskatinti didesnę dalį paramos gavėjų dalyvauti jose, rekomenduojama atlikti trumpas apklausas paramos dalinimo punktuose arba kitose savivaldybių ar NVO susitikimo su paramos gavėjais vietose apie jiems aktualias paslaugas; taip pat skatintina paramos gavėjus į įvairias programas ar veiklas kviešti asmeniškai ir nuolat (jei įmanoma) palaikyti ryšį.
3. Įgyvendinant papildomas priemones bei organizuojant kitas veiklas, skatinti savivaldybes bendradarbiauti tarpusavyje, taip pat su NVO atstovais ir kitais partneriais, įvairiomis jau dabar paramą skurstantiems teikiančiomis organizacijomis, aktyviau jas įtraukti į darbo su paramos gavėjais procesą taip apjungiant tiek skirtingas patirtis, tiek didesnius finansinius

pajėgumus bendram tikslui (papildomasias priemones būtų galima finansuoti ne tik iš EPLSAF programos) – nuosekliai ir sistemingam skurstančių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimui.

4. Siekiant padidinti paramos prieinamumą ir operatyvumą skatinti savivaldybes plačiau taikyti išimtį, numatančią galimybę asmenį įtraukti į EPLSAF paramos gavėjų sąrašą, jei jo pajamos neviršija 1,5 VRP dydžio (220,50 Eur). Taip būtų prisidedama prie EPLSAF tikslo padėti skurstantiems asmenims, o taip pat sudaryta galimybė anksčiau įtraukti skurdo riziką patiriantį asmenį į aktyvios darbo rinkos politikos ir socialinės įtraukties didinimo intervencijų veiklas.
5. Siekiant tobulinti EPLSAF veiksmų programos įgyvendinimą siūlytina EPLSAF paramai skirstyti taikyti socialinių kortelių modelį, kurio tinkamumas ir veiksmingumas jau buvo įvertintas 2021 m. atlikto išankstinio vertinimo¹ metu, taip pat jo išvadas pagrindžia ir šio tyrimo apklausų duomenys. Tikėtina, kad toks kortelių modelis mažins paramos gavėjų stigmatizaciją, administracinę partnerių organizacijų našta bei leis socialiniams darbuotojams labiau susikoncentruoti į socialinį darbą.
6. Įvedus socialines korteles EPLSAF paramai skirstyti ir, tikėtina, sumažėjus administracinei darbuotojų naštai bei žmogiškųjų išteklių poreikiui, rekomenduojama tam tikros dalies socialinių darbuotojų profesinę veiklą kreipti nuosekliai ir ilgalaikiam socialiniam darbui su skurdo rizikoje gyvenančiais asmenimis. Ypač kad ir tyrimo duomenys rodo, jog paramos gavėjai pasitiki socialiniais darbuotojais bei jų teikiama informacija, todėl nuoseklus ir ilgalaikis jų indėlis gali padidinti paslaugų prieinamumą skurdą patiriantiems gyventojams. Svarbu toliau sistemingai organizuoti socialinių darbuotojų mokymus, patirčių dalijimosi susitikimus, didinti jų darbo užmokestį, taip pat aktyviau įtraukti į sprendimų, susijusių su jų darbine veikla, priėmimą, socialinės politikos formavimo procesą.
7. Skatintina įverti riziką, kad įvedus socialines korteles EPLSAF paramai skirstyti, tam tikrai, nors ir mažai, paramos gavėjų daliai gali atsirasti sunkumų nuvykti į prekybos centrus apsipirkti. Tiesa, ir šiuo metu dalis paramos gavėjų nėra mobilūs, todėl tam tikrose savivaldybėse jiems maisto paketai naudojant savivaldybės transportą atvežami į namus. Siūloma panašias praktikas (pavėžėjimo paslaugą) taikyti ir siekiant padėti paramos gavėjams apsipirkti prekybos centruose, jeigu to prireiktų. Todėl vadovaujančioji institucija skatintina numatyti tinkamas sąlygas ir galimybes savivaldybėms (kol kas pavėžėjimo paslaugą teigti pasirengusios ne visos savivaldybės) gauti reikalingos informacijos iš tų savivaldybių ar seniūnijų, kurios jau šiuo metu naudoja savo transportą paramos gavėjų aprūpinimui EPLSAF maisto produktais, inicijuoti patirties apsikeitimo veiklas, leidžiančias partneriams pasidalinti gerosiomis pamokomis ir patarimais.
8. Taip pat siekiant, kad į socialines korteles pervedama pinigų suma sudarytų sąlygas paramos gavėjams ne prasčiau nei dabar gaunant maisto paketus patenkinti savo poreikius, būtina išlaikyti esamą EPLSAF paramos finansavimą, o, pageidautina, ateityje jį didinti atsižvelgiant į infliaciją ir jos padarinius, brangstančius maisto produktus ir higienos prekes.

¹ PPMI. Paramos materialiniam nepritekliui mažinti 2021-2027 m. programavimo laikotarpio galimų finansuotųjų veiklų išankstinis vertinimas. 2021.